

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

GERARD HOGAN

της 19ης Δεκεμβρίου 2019¹

Υπόθεση C-779/18

Mikrokasa S.A. w Gdyni,

Revenue Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty w Warszawie
κατά
ΧΟ

[αίτηση του Sąd Rejonowy w Siemianowicach Śląskich
(περιφερειακό δικαστήριο του Siemianowice Śląskie, Πολωνία)
για την έκδοση προδικαστικής απόφασης]

«Προδικαστική παραπομπή – Προστασία των καταναλωτών – Συμβάσεις καταναλωτικής πίστης – Οδηγία 2008/48 – Έκταση της εναρμόνισης – Έννοια του συνολικού κόστους της πίστωσης για τον καταναλωτή – Οδηγία 93/13 – Καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές – Εξαίρεση η οποία προβλέπεται για ρήτρες σύμβασης που απηχούν νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου»

1. Η οδηγία 2008/48/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2008, για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και την κατάργηση της οδηγίας 87/102/ΕΟΚ του Συμβουλίου (ΕΕ 2008, L 133, σ. 66), θεσπίζει το νομικό πλαίσιο που διέπει τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης. Ειδικότερα, το άρθρο 10 μνημονεύει λεπτομερώς τι είδους πληροφορίες πρέπει να περιλαμβάνονται σε κάθε σύμβαση καταναλωτικής πίστης. Το Δικαστήριο καλείται τώρα, στο πλαίσιο της παρούσας αιτήσεως προδικαστικής απόφασης, να διευκρινίσει ορισμένες πτυχές του πεδίου εφαρμογής της εν λόγω διάταξης καθώς και να επιλύσει ζητήματα που αφορούν την ορθή ερμηνεία της.
2. Η παρούσα αίτηση προδικαστικής απόφασης υποβλήθηκε στο Δικαστήριο από το Sąd Rejonowy w Siemianowicach Śląskich (περιφερειακό δικαστήριο του Siemianowice Śląskie, Πολωνία) στις 12 Δεκεμβρίου 2018 στο πλαίσιο δύο αγωγών που άσκησαν, αντιστοίχως, η Mikrokasa S.A., εδρεύουσα στη Γδύνια, και η Revenue Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty, εδρεύουσα στη Βαρσοβία, κατά της ΧΟ, τις οποίες το αιτούν δικαστήριο αποφάσισε να συνεκδικάσει και με τις οποίες ζητείται η καταβολή ποσών που οφείλονται δυνάμει δύο χωριστών συμβάσεων καταναλωτικής πίστης.
3. Το κύριο ζήτημα το οποίο τίθεται με την υπό κρίση υπόθεση αφορά τον βαθμό εναρμόνισης και το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 2008/48, καθώς και σε ποιο βαθμό οι απαιτήσεις της οδηγίας αυτής μπορούν να συμπληρωθούν με απαιτήσεις που επιβάλλει η εθνική νομοθεσία. Ωστόσο, πριν από την εξέταση των ζητημάτων αυτών, είναι αναγκαίο να παρατεθούν οι σχετικές νομικές διατάξεις.

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

I. Το νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

4. Οι αιτιολογικές σκέψεις 3, 4, 6 έως 9, 19 και 31 της οδηγίας 2008/48, όπως ίσχυε το 2016, αναφέρουν τα εξής:

«(3) Οι εν λόγω εκθέσεις και διαβουλεύσεις αποκάλυψαν σημαντικές διαφορές στο δίκαιο των διαφόρων κρατών μελών στον τομέα των πιστώσεων προς φυσικά πρόσωπα, γενικότερα, και όσον αφορά τη γενική και καταναλωτική πίστη, ειδικότερα. Από την ανάλυση των εθνικών νομοθεσιών για τη μεταφορά της οδηγίας 87/102/ΕΟΚ^[2] φαίνεται ότι τα κράτη μέλη χρησιμοποιούν σειρά μηχανισμών προστασίας των καταναλωτών, επιπλέον της οδηγίας 87/102/ΕΟΚ, λόγω των ανομοιομορφιών που υπάρχουν όσον αφορά τη νομική ή οικονομική κατάσταση σε εθνικό επίπεδο.

(4) Η πραγματική και νομική κατάσταση που προκύπτει από αυτές τις εθνικές ανομοιομορφίες συνεπάγεται σε ορισμένες περιπτώσεις στρεβλώσεις του ανταγωνισμού μεταξύ των πιστωτικών φορέων στην [Ένωση] και δημιουργεί εμπόδια στην εσωτερική αγορά, όπου τα κράτη μέλη έχουν θεσπίσει διάφορες υποχρεωτικές διατάξεις, αυστηρότερες από τις προβλεπόμενες στην οδηγία 87/102/ΕΟΚ. Περιορίζει επίσης τη δυνατότητα των καταναλωτών να κάνουν άμεση χρήση της σταδιακά αυξανόμενης διαθεσιμότητας διασυννοριακών πιστώσεων. Αυτές οι στρεβλώσεις και οι περιορισμοί μπορούν με τη σειρά τους να έχουν επίδραση στη ζήτηση αγαθών και υπηρεσιών.

[...]

(6) Σύμφωνα με τη συνθήκη, η εσωτερική αγορά αποτελεί χώρο χωρίς εσωτερικά σύνορα, στον οποίο εξασφαλίζονται η ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων και υπηρεσιών και η ελευθερία εγκατάστασης. Η ανάπτυξη διαφανέστερης και αποτελεσματικότερης πιστωτικής αγοράς μέσα στο χώρο χωρίς εσωτερικά σύνορα είναι ζωτικής σημασίας για την προώθηση της ανάπτυξης των διασυννοριακών δραστηριοτήτων.

(7) Για να διευκολυνθεί η δημιουργία εσωτερικής αγοράς στον τομέα της καταναλωτικής πίστης καθώς και η εύρυθμη λειτουργία της, απαιτείται να προβλεφθεί η θέσπιση εναρμονισμένου ού πλαισίου σε ορισμένους βασικούς τομείς. Λαμβανομένων υπόψη της συνεχώς αναπτυσσόμενης αγοράς καταναλωτικής πίστης και της αυξανόμενης κινητικότητας των ευρωπαίων πολιτών, η θέσπιση διορατικής κοινοτικής νομοθεσίας που θα είναι σε θέση να προσαρμοσθεί στις μελλοντικές μορφές πίστωσης και που θα παρέχει στα κράτη μέλη τον κατάλληλο βαθμό ευελιξίας στην εφαρμογή της αναμένεται να συμβάλει στη διαμόρφωση σύγχρονου συνόλου κανόνων δικαίου για την καταναλωτική πίστη.

(8) Είναι σημαντικό η αγορά να προσφέρει επαρκή προστασία στους καταναλωτές, για να εξασφαλισθεί η καταναλωτική εμπιστοσύνη. Με τον τρόπο αυτό, η ελεύθερη κυκλοφορία των πιστωτικών προσφορών θα μπορεί να πραγματοποιείται με τις καλύτερες δυνατές συνθήκες τόσο γι' αυτούς που προσφέρουν όσο και γι' αυτούς που ζητούν πίστωση, λαμβανομένων δεόντως υπόψη των καταστάσεων που επικρατούν στα κατ' ιδίαν κράτη μέλη.

(9) Για να εξασφαλισθεί υψηλό και ισοδύναμο επίπεδο προστασίας των συμφερόντων όλων των καταναλωτών της [Ένωσης] και για να δημιουργηθεί γνήσια εσωτερική αγορά, χρειάζεται πλήρης εναρμόνιση. Επομένως, δεν θα πρέπει να επιτρέπεται στα κράτη μέλη να διατηρούν ή να εισάγουν εθνικές διατάξεις διαφορετικές από αυτές που καθορίζονται στην παρούσα οδηγία.

2 Οδηγία του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1986, για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών που διέπουν την καταναλωτική πίστη (ΕΕ 1987, L 42, σ. 48).

Ωστόσο, ο περιορισμός αυτός θα πρέπει να ισχύει μόνον προκειμένου περί διατάξεων τις οποίες εναρμονίζει η παρούσα οδηγία. Όπου δεν υφίστανται τέτοιες εναρμονισμένες διατάξεις, τα κράτη μέλη θα πρέπει να παραμείνουν ελεύθερα να διατηρούν ή να εισάγουν εθνικές νομοθετικές ρυθμίσεις. [...]

[...]

- (19) Για να μπορεί ο καταναλωτής να λαμβάνει την απόφασή του με πλήρη γνώμη των πραγμάτων, θα πρέπει να του παρέχεται, πριν από τη σύναψη της σύμβασης πίστωσης, επαρκές ενημερωτικό υλικό, το οποίο ο καταναλωτής να έχει τη δυνατότητα να παίρνει μαζί του και να το μελετά, για τους όρους και το κόστος της πίστωσης και για τις υποχρεώσεις που αναλαμβάνει. Για να εξασφαλισθεί η πληρέστερη δυνατή διαφάνεια και συγκρισιμότητα των προσφορών, αυτή η πληροφόρηση θα πρέπει να περιλαμβάνει ειδικότερα το συνολικό ετήσιο πραγματικό επιτόκιο που ισχύει για τη χορήγηση της πίστωσης το οποίο πρέπει να καθορίζεται σε όλη την [Ένωση] με τον ίδιο τρόπο. [...]

[...]

- (31) Για να είναι σε θέση ο καταναλωτής να γνωρίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του στο πλαίσιο της σύμβασης πίστωσης, η σύμβαση θα πρέπει να περιέχει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες με τρόπο σαφή και ευσύνοπτο.»

5. Το άρθρο 1 της οδηγίας 2008/48, το οποίο επιγράφεται «Αντικείμενο», προβλέπει τα εξής:

«Η παρούσα οδηγία έχει ως σκοπό την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών που διέπουν τις συμβάσεις πίστωσης με τους καταναλωτές.»

6. Το άρθρο 3 της οδηγίας αυτής, το οποίο επιγράφεται «Ορισμοί», προβλέπει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

[...]

- (ζ) “συνολικό κόστος της πίστωσης για τον καταναλωτή”: το σύνολο των επιβαρύνσεων, συμπεριλαμβανομένων των τόκων, των προμηθειών, των φόρων και των κάθε άλλου είδους αμοιβών, που καλείται να πληρώσει ο καταναλωτής για τη σύμβαση πίστωσης και τα οποία γνωρίζει ο πιστωτικός φορέας, πλην των συμβολαιογραφικών δαπανών· τα έξοδα που αφορούν συμπληρωματικές υπηρεσίες σχετικές με τη σύμβαση πίστωσης, ιδίως τα ασφάλιστρα, περιλαμβάνονται επίσης εάν, επιπλέον, η σύναψη της σύμβασης υπηρεσίας είναι υποχρεωτική για την έγκριση της πίστωσης ή για τη χορήγησή της υπό τους όρους και τις προϋποθέσεις που διαφημίζονται».

7. Το άρθρο 5 της οδηγίας 2008/48, το οποίο φέρει τον τίτλο «Παροχή πληροφοριών πριν από τη σύναψη της σύμβασης», ορίζει τα εξής:

«1. Εγκαίρως και προτού δεσμευθεί ο καταναλωτής από οποιαδήποτε σύμβαση πίστωσης ή σχετική προσφορά, ο πιστωτικός φορέας και, κατά περίπτωση, ο μεσίτης πιστώσεων παρέχουν στον καταναλωτή, βάσει των πιστωτικών όρων και προϋποθέσεων που προσφέρει ο πιστωτικός φορέας και, ενδεχομένως, των προτιμήσεων που έχει εκφράσει και των πληροφοριών που έχει παράσχει ο καταναλωτής, τις πληροφορίες που είναι απαραίτητες για τη σύγκριση διάφορων προσφορών προκειμένου να ληφθεί τεκμηριωμένη απόφαση σχετικά με τη σύναψη σύμβασης πίστωσης. Οι πληροφορίες αυτές παρέχονται, εγγράφως ή επί άλλου σταθερού μέσου, μέσω των “τυποποιημένων ευρωπαϊκών πληροφοριών καταναλωτικής πίστης” που περιλαμβάνονται στο παράρτημα II. Ο

πιστωτικός φορέας θεωρείται ότι έχει εκπληρώσει τις υποχρεώσεις παροχής πληροφοριών της παρούσας παραγράφου και του άρθρου 3 παράγραφοι 1 και 2 της οδηγίας 2002/65/EK^[3], εφόσον έχει παράσχει τις “τυποποιημένες ευρωπαϊκές πληροφορίες καταναλωτικής πίστης”.

Οι πληροφορίες αυτές προσδιορίζουν:

- α) τον τύπο πίστωσης·
- β) τα στοιχεία ταυτότητας και τη γεωγραφική διεύθυνση του πιστωτικού φορέα καθώς και, κατά περίπτωση, τα στοιχεία ταυτότητας και τη γεωγραφική διεύθυνση του διαμεσολαβούντος μεσίτη πιστώσεων·
- γ) το συνολικό ποσό της πίστωσης και τους όρους που διέπουν τις αναλήψεις·
- δ) τη διάρκεια της σύμβασης πίστωσης·
- ε) σε περίπτωση πίστωσης υπό μορφή προθεσμιακής καταβολής για συγκεκριμένο αγαθό ή υπηρεσία και συνδεδεμένων συμβάσεων πίστωσης, το αγαθό ή την υπηρεσία και την τιμή του τοις μετρητοίς·
- στ) το χρεωστικό επιτόκιο, τους όρους που διέπουν την εφαρμογή του χρεωστικού επιτοκίου και, εφόσον είναι διαθέσιμα, κάθε δείκτη ή επιτόκιο αναφοράς που εφαρμόζεται στο αρχικό χρεωστικό επιτόκιο καθώς επίσης και τις περιόδους, τους όρους και τις διαδικασίες τροποποίησης του χρεωστικού επιτοκίου [...].
- ζ) το συνολικό ετήσιο πραγματικό επιτόκιο και το συνολικό ποσό που πρέπει να πληρώσει ο καταναλωτής [...].

[...]

Κάθε πρόσθετη πληροφορία που επιθυμεί να παράσχει στον καταναλωτή ο πιστωτικός φορέας, παρέχεται σε χωριστό έγγραφο που μπορεί να επισυνάπτεται στις “τυποποιημένες ευρωπαϊκές πληροφορίες καταναλωτικής πίστης”.

[...]

4. Πέραν των “τυποποιημένων ευρωπαϊκών πληροφοριών καταναλωτικής πίστης”, ο καταναλωτής λαμβάνει δωρεάν αντίγραφο του σχεδίου σύμβασης πίστωσης, κατόπιν αιτήσεως. [...]

[...]

6. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οι πιστωτικοί φορείς και, κατά περίπτωση, οι μεσίτες πιστώσεων παρέχουν επαρκείς εξηγήσεις στον καταναλωτή, ούτως ώστε να μπορεί ο καταναλωτής να αξιολογήσει εάν η προτεινόμενη σύμβαση πίστωσης προσαρμόζεται στις ανάγκες του και στην οικονομική κατάστασή του, με επεξήγηση, όπου απαιτείται, των πληροφοριών που παρέχονται πριν από τη σύναψη της σύμβασης σύμφωνα με την παράγραφο 1 και με επισήμανση των βασικών χαρακτηριστικών των προτεινόμενων προϊόντων και των συγκεκριμένων επιπτώσεων που μπορεί να έχουν για τον καταναλωτή, συμπεριλαμβανομένων των συνεπειών της μη καταβολής από τον καταναλωτή [...].»

3 Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Σεπτεμβρίου 2002, σχετικά με την εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών προς τους καταναλωτές και την τροποποίηση της οδηγίας 90/619/ΕΟΚ του Συμβουλίου και των οδηγιών 97/7/ΕΚ και 98/27/ΕΚ (ΕΕ 2002, L 271, σ. 16).

8. Το άρθρο 10 της οδηγίας αυτής, το οποίο επιγράφεται «Πληροφορίες που πρέπει να περιλαμβάνονται στη σύμβαση πίστωσης», προβλέπει, στις παραγράφους του 1 και 2 τα εξής:

«1. Οι συμβάσεις πίστωσης καταρτίζονται εγγράφως ή επί άλλου σταθερού μέσου.

Όλα τα συμβαλλόμενα μέρη λαμβάνουν από ένα αντίτυπο της σύμβασης πίστωσης. Το παρόν άρθρο ισχύει υπό την επιφύλαξη τυχόν εθνικών κανόνων όσον αφορά το κύρος της σύναψης συμβάσεων πίστωσης, οι οποίοι είναι σύμφωνοι προς το [...] δίκαιο [της Ένωσης].

2. Η σύμβαση πίστωσης πρέπει να προσδιορίζει, με τρόπο σαφή και ευσύνητο:

- α) τον τύπο πίστωσης·
- β) τα στοιχεία ταυτότητας και τις γεωγραφικές διευθύνσεις των συμβαλλομένων μερών καθώς και, κατά περίπτωση, τα στοιχεία ταυτότητας και τη γεωγραφική διεύθυνση του διαμεσολαβούντος μεσίτη πιστώσεων·
- γ) τη διάρκεια της σύμβασης πίστωσης·
- δ) το συνολικό ποσό της πίστωσης και τους όρους που διέπουν τις αναλήψεις·
- ε) στην περίπτωση πίστωσης υπό μορφή προθεσμιακής καταβολής για συγκεκριμένο αγαθό ή υπηρεσία ή στην περίπτωση συνδεδεμένων συμβάσεων πίστωσης, το αγαθό ή την υπηρεσία και την τιμή του τοις μετρητοίς·
- στ) το χρεωστικό επιτόκιο, τους όρους που διέπουν την εφαρμογή αυτού του επιτοκίου και, εφόσον είναι διαθέσιμα, κάθε δείκτη ή επιτόκιο αναφοράς που εφαρμόζεται στο αρχικό χρεωστικό επιτόκιο καθώς επίσης και τις περιόδους, τους όρους και τις διαδικασίες τροποποίησης του χρεωστικού επιτοκίου. Εάν ισχύουν διαφορετικά χρεωστικά επιτόκια υπό διαφορετικές συνθήκες, τις προαναφερθείσες πληροφορίες σχετικά με όλα τα ισχύοντα επιτόκια·
- ζ) το συνολικό ετήσιο πραγματικό επιτόκιο και το συνολικό ποσό που πρέπει να πληρώσει ο καταναλωτής, υπολογιζόμενο κατά τη στιγμή της σύναψης της σύμβασης πίστωσης· πρέπει να αναφέρονται όλα τα τεκμήρια που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό του επιτοκίου αυτού·

[...]».

9. Το άρθρο 22, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48, το οποίο φέρει τον τίτλο «Εναρμόνιση και αναγκαστικός χαρακτήρας της παρούσας οδηγίας», ορίζει τα εξής:

«Καθόσον η παρούσα οδηγία περιέχει εναρμονισμένες διατάξεις, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να διατηρούν ή να εισάγουν στο εθνικό τους δίκαιο διατάξεις που παρεκκλίνουν από αυτές που καθορίζονται στην παρούσα οδηγία.»

B. Η εθνική νομοθεσία

10. Ο ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o zmianie ustawy Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw (νόμος της 7ης Ιουλίου 2005 για τροποποίηση του νόμου για τη θέσπιση του αστικού κώδικα και ορισμένων άλλων νόμων) (Dz. U. του 2005, αριθ. 157, θέση 1316) εισήγαγε στον ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. — Kodeks cywilny (νόμο της 23ης Απριλίου 1964 – αστικός κώδικας) (Dz. U. του

2014, θέση 121, ενοποιημένο κείμενο), όπως τροποποιήθηκε (στο εξής: αστικός κώδικας), το άρθρο 359, παράγραφος 2². Η διάταξη αυτή καθορίζει το ανώτατο ποσό των τόκων που απορρέουν από δικαιοπραξία, το οποίο δεν δύναται να υπερβαίνει σε ετήσια βάση το διπλάσιο του νόμιμου τόκου. Επί του παρόντος, το ανώτατο αυτό ποσό ανέρχεται στο 10 % του χορηγηθέντος κεφαλαίου.

11. Ορισμένοι πιστωτικοί φορείς καταστρατήγησαν το συγκεκριμένο όριο που θέτει η εθνική νομοθεσία, αυξάνοντας τεχνηέντως το ποσό των προμηθειών και των εξόδων που χρεώνονται. Για την αντιμετώπιση της κατάστασης αυτής, εθνικά δικαστήρια έκριναν ότι, όταν αμφισβητούνται οι ρήτρες που καθορίζουν τις εν λόγω προμήθειες ή τα εν λόγω κόστη ή όταν ο πιστωτικός φορέας άσκησε ενώπιον δικαστηρίου αγωγή με καταψηφιστικό αίτημα, ο τελευταίος είναι υποχρεωμένος να αποδείξει την ύπαρξη αντιπαροχής για οποιαδήποτε προμήθεια ή κόστος που χρεώθηκε επιπλέον των τόκων. Στις περιπτώσεις όπου διαπιστώθηκε ότι λείπει τέτοια αντιπαροχή ή όπου προέκυψε ότι η προμήθεια ή τα κόστη οφείλονται ως αντάλλαγμα για το χορηγηθέν κεφάλαιο, εθνικά δικαστήρια έκριναν ότι οι συγκεκριμένες προμήθειες ή τα συγκεκριμένα κόστη αποσκοπούσαν στην καταστρατήγηση της διάταξης του άρθρου 359, παράγραφος 2, του αστικού κώδικα. Ως εκ τούτου, το ποσό τους μειώθηκε στο ανώτατο ύψος των τόκων που θα μπορούσε να ζητηθεί βάσει του άρθρου 359, παράγραφος 2, του αστικού κώδικα. Όταν οι προμήθειες ή τα κόστη αποτελούν αντάλλαγμα για παροχή υπηρεσίας άλλης από τη χορήγηση κεφαλαίου, οι ρήτρες αυτές μπορούν παρά ταύτα να κηρυχθούν άκυρες, αλλά μόνον αν είναι καταχρηστικές κατά την έννοια της εθνικής νομοθεσίας που μεταφέρει στην εσωτερική έννομη τάξη την οδηγία 93/13/EK του Συμβουλίου⁴.

12. Με σκοπό να ενισχυθεί ο έλεγχος των τιμών που χρεώνουν οι πιστωτικοί φορείς, ο Πολωνός νομοθέτης εισήγαγε έναν μηχανισμό για τον περιορισμό του δυνάμενου να αξιωθεί ποσού του κόστους της πίστωσης εκτός των τόκων, κατ' εφαρμογήν των άρθρων 6α και 36α του *ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim* (νόμου της 12ης Μαΐου 2011 περί καταναλωτικής πίστης) (Dz. U. του 2011, αριθ. 126, θέση 715, στο εξής: νόμος περί καταναλωτικής πίστης).

13. Το άρθρο 5, παράγραφοι 6, 6α, 7 και 8, του νόμου περί καταναλωτικής πίστης ορίζει σειρά από έννοιες που χρησιμοποιούνται στον εν λόγω νόμο. Υπό τη μορφή την οποία εξέθεσε το αιτούν δικαστήριο, η εν λόγω διάταξη ορίζει:

«(6) συνολικό κόστος της πίστωσης – το σύνολο των επιβαρύνσεων που ο καταναλωτής καλείται να καταβάλει βάσει της σύμβασης πίστωσης, ιδίως:

(a) τόκοι, έξοδα, προμήθειες, φόροι και περιθώρια, τα οποία γνωρίζει ο πιστωτικός φορέας· καθώς και

(b) έξοδα που αφορούν παρεπόμενες παροχές, ιδίως ασφαλίσεις, αν είναι υποχρεωτικές για τη χορήγηση της πίστωσης ή για τη χορήγησή της υπό τους προβλεπόμενους όρους και προϋποθέσεις, πλην των συμβολαιογραφικών εξόδων, τα οποία βαρύνουν τον καταναλωτή·

(6α) κόστος της πίστωσης εκτός των τόκων – το σύνολο των επιβαρύνσεων που βαρύνουν τον καταναλωτή αναφορικά με την πιστωτική σύμβαση, πλην των τόκων·

(7) συνολικό ποσό της πίστωσης – το μέγιστο ύψος όλων των ποσών, μη περιλαμβανομένου του κόστους της πίστωσης, που τίθενται στη διάθεση του καταναλωτή από τον πιστωτικό φορέα δυνάμει της πιστωτικής σύμβασης ή, στην περίπτωση σύμβασης μη προβλέπουσας αυτό το μέγιστο ποσό, το συνολικό ποσό, μη περιλαμβανομένου του κόστους της πίστωσης, που τέθηκε στη διάθεση του καταναλωτή από τον πιστωτικό φορέα δυνάμει της σύμβασης πίστωσης·

4 Οδηγία της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ 1993, L 95, σ. 29).

- (8) συνολικό ποσό πληρωτέο από τον καταναλωτή – το άθροισμα του συνολικού κόστους της πίστωσης και του συνολικού ποσού της πίστωσης.»

14. Το άρθρο 13 του νόμου περί καταναλωτικής πίστης προβλέπει τα εξής:

- «1. Ο πιστωτικός φορέας ή μεσίτης πιστώσεων υποχρεούται, πριν από τη σύναψη σύμβασης καταναλωτικής πίστης, να γνωστοποιήσει στον καταναλωτή επί σταθερού μέσου και εγκαίρως ώστε ο καταναλωτής να έχει τη δυνατότητα να εξοικειωθεί με τις πληροφορίες:

[...]

- (5) το συνολικό ποσό της πίστωσης·

- (6) τις προθεσμίες και τους τρόπους ανάληψης της πίστωσης·

- (7) το πληρωτέο από τον καταναλωτή συνολικό ποσό·

[...]

- (10) κατά περίπτωση, τις πληροφορίες σχετικά με άλλα κόστη που συνδέονται με τη σύμβαση καταναλωτικής πίστης τα οποία ο καταναλωτής πρέπει να πληρώσει, ειδικότερα τόκους, προμήθειες, περιθώρια, έξοδα, συμπεριλαμβανομένων των εξόδων για την τήρηση λογαριασμού ή λογαριασμών στους οποίους εγγράφονται τόσο οι καταβολές όσο και οι αναλήψεις, μεταξύ των οποίων και εκείνα που αφορούν τη χρήση μέσων πληρωμής τόσο για τις καταβολές όσο και για τις αναλήψεις, καθώς επίσης το κόστος παρεπόμενων παροχών, ιδίως ασφαλίσεων, εφόσον ο πιστωτικός φορέας τα γνωρίζει, καθώς και τους όρους υπό τους οποίους μπορούν να προσαρμόζονται τα κόστη αυτά·

- (11) κατά περίπτωση, τις πληροφορίες όσον αφορά την απαιτούμενη πληρωμή των συμβολαιογραφικών εξόδων·

[...]».

15. Το άρθρο 30 του νόμου περί καταναλωτικής πίστης ορίζει τα εξής:

- «1. Με την επιφύλαξη των άρθρων 31 έως 33, η σύμβαση καταναλωτικής πίστης διευκρινίζει:

[...]

- (2) το είδος πίστωσης·

[...]

- (4) το συνολικό ποσό της πίστωσης·

- (5) τις προθεσμίες και τους τρόπους ανάληψης της πίστωσης·

- (6) το επιτόκιο της πίστωσης [...].

- (7) το συνολικό ετήσιο πραγματικό επιτόκιο και το συνολικό ποσό που οφείλεται από τον καταναλωτή, υπολογιζόμενο κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης καταναλωτικής πίστης· μνημονεύονται όλα τα τεκμήρια που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό του επιτοκίου αυτού·

- (8) τους όρους και τις ημερομηνίες εξόφλησης της πίστωσης [...].
- (9) κατάσταση των περιόδων και των όρων καταβολής των τόκων και όλων των άλλων εξόδων της πίστωσης σε περίπτωση που ο πιστωτικός φορέας ή ο μεσίτης πιστώσεων έχει παρατείνει την προθεσμία εξόφλησης της πίστωσης.
- (10) πληροφορίες για άλλα κόστη που ο καταναλωτής καλείται να πληρώσει σχετικά με τη σύμβαση καταναλωτικής πίστης, ειδικότερα προμήθειες, περιθώρια, έξοδα, συμπεριλαμβανομένων των εξόδων για την τήρηση λογαριασμού ή λογαριασμών στους οποίους εγγράφονται τόσο οι καταβολές όσο και οι αναλήψεις, μεταξύ των οποίων και εκείνα που αφορούν τη χρήση μέσων πληρωμής τόσο για τις καταβολές όσο και για τις αναλήψεις, προμήθειες, περιθώρια και το κόστος παρεπόμενων παροχών, ιδίως ασφαλίσεων, εφόσον ο πιστωτικός φορέας τα γνωρίζει, καθώς και τους όρους υπό τους οποίους μπορούν να προσαρμόζονται τα κόστη αυτά.

[...]».

16. Το άρθρο 36α του νόμου περί καταναλωτικής πίστης προβλέπει τα εξής:

«1. Το ανώτατο ποσό του κόστους της πίστωσης εκτός των τόκων υπολογίζεται με βάση τον ακόλουθο τύπο:

$$MPKK \geq (K \times 25 \%) + (K \times N/R \times 30 \%)$$

όπου:

MPKK — το μέγιστο ποσό του κόστους της πίστωσης εκτός των τόκων.

K — το συνολικό ποσό της πίστωσης.

N — η περίοδος εξόφλησης σε ημέρες.

R — ο αριθμός ημερών ανά έτος.

2. Καθ' όλη τη διάρκεια της πίστωσης, το μέγιστο ποσό του κόστους της πίστωσης εκτός των τόκων δεν μπορεί να υπερβεί το συνολικό ποσό της πίστωσης.

3. Το απορρέον από τη σύμβαση καταναλωτικής πίστης κόστος της πίστωσης εκτός των τόκων δεν οφείλεται κατά το μέρος που υπερβαίνει το υπολογιζόμενο σύμφωνα με την παράγραφο 1 μέγιστο ποσό του κόστους της πίστωσης εκτός των τόκων ή το συνολικό ποσό της πίστωσης.»

17. Το άρθρο 45, παράγραφος 1, του νόμου περί καταναλωτικής πίστης προβλέπει έκπτωση τόκων και άλλων εξόδων πίστωσης ως κύρωση σε περίπτωση μη συμμόρφωσης προς το άρθρο 36α. Το άρθρο 47 του ίδιου νόμου ορίζει ότι οι συμβατικές ρήτρες δεν μπορούν να αποκλείσουν ή να περιορίσουν τα δικαιώματα των καταναλωτών.

II. Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

18. Οι δύο εκκρεμείς ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου υποθέσεις, τις οποίες αποφάσισε να συνεκδικάσει με την απόφαση της 8ης Νοεμβρίου 2018, αφορούν την ικανοποίηση αξιώσεων που απορρέουν από δύο χωριστές συμβάσεις πίστωσης που συνήψε η ΧΟ.

19. Η πρώτη υπόθεση αφορά σύμβαση πίστωσης μετρητών συναφθείσα, στις 21 Δεκεμβρίου 2016, μεταξύ της Mikrokaśa και της ΧΟ, δυνάμει την οποίας η ΧΟ δανειοδοτήθηκε με το ποσό των 4 000 πολωνικών ζλότι (PLN) (περίπου 940 ευρώ). Βάσει της σύμβασης αυτής –η οποία δεν αποτέλεσε αντικείμενο διαπραγμάτευσης μεταξύ των συμβαλλομένων– η ΧΟ συμφώνησε να καταβάλει, για το δάνειο αυτό, 600 PLN (περίπου 139 ευρώ) ως τέλος για τη διαθεσιμότητα της πίστωσης, 3 400 PLN (περίπου 790 ευρώ) για έξοδα διαχείρισης καθώς και συμβατικούς τόκους με επιτόκιο 7 % ετησίως, οι οποίοι ανέρχονταν κατά τη λήξη του δανείου στο συνολικό ποσό των 3 711,87 PLN (περίπου 86 ευρώ).

20. Η σύμβαση πίστωσης μετρητών ορίζει ότι το «συνολικό πληρωτέο από τον καταναλωτή ποσό» –το οποίο περιγράφεται ως το «άθροισμα των ποσών που θέτει στη διάθεσή σας ο πιστωτής και όλων των δαπανών που σχετίζονται με τη σύμβαση πίστωσης και σας επιβαρύνουν»– ανερχόταν σε 8 371,87 PLN (περίπου 1 946 ευρώ). Η σύμβαση πίστωσης μετρητών ορίζει επίσης ότι το «κόστος της πίστωσης εκτός των τόκων» ανερχόταν σε 4 000 PLN (περίπου 929 ευρώ).

21. Η ενάγουσα εξηγεί ότι το κόστος της πίστωσης εκτός των τόκων καθορίζεται στο ελάχιστο ύψος του κόστους που βαρύνει τους πιστωτικούς φορείς και, επομένως, οι εν λόγω χρεώσεις πρέπει κατ' ανάγκην να είναι χαμηλότερες από το πραγματικό κόστος που βαρύνει τους πιστωτικούς φορείς. Επίσης, η ενάγουσα επικαλείται τη νομολογία πολωνικών δικαστηρίων, κατά την οποία ο έλεγχος του αν το κόστος της πίστωσης εκτός των τόκων είναι υπερβολικό δεν επιτρέπεται όταν το ποσό του κόστους αυτού δεν υπερβαίνει το μέγιστο κόστος της πίστωσης εκτός των τόκων.

22. Δεδομένου ότι η ΧΟ δεν εξόφλησε καμία απαίτηση της Mikrokaśa, η τελευταία άσκησε, στις 30 Ιουνίου 2017, κατά της ΧΟ αγωγή ενώπιον του Sąd Rejonowy Lublin Zachód w Lublinie (περιφερειακού δικαστηρίου του Δυτικού Λούμπλιν, Πολωνία), με την οποία ζήτησε να της καταβληθεί ποσό 8 184,53 PLN για το δάνειο το οποίο έλαβε η ΧΟ και δεν εξόφλησε.

23. Με απόφαση της 10ης Οκτωβρίου 2017, το Sąd Rejonowy Lublin Zachód w Lublinie (περιφερειακό δικαστήριο του Δυτικού Λούμπλιν) διαπίστωσε ότι δεν συνέτρεχαν οι λόγοι έκδοσης διαταγής πληρωμής και παρέπεμψε την υπόθεση εκείνη στο δικαστήριο το οποίο είναι καθ' ύλην αρμόδιο για τις διαφορές σε υποθέσεις καταναλωτών, ήτοι στο αιτούν δικαστήριο.

24. Η δεύτερη υπόθεση αφορά δανειακή σύμβαση, συναφθείσα στις 21 Νοεμβρίου 2016, μεταξύ της IPF Polska sp. z o.o., Warsaw (στο εξής: πιστωτικός φορέας) και της ΧΟ, η οποία επίσης δεν αποτέλεσε αντικείμενο διαπραγμάτευσης μεταξύ των συμβαλλομένων και βάσει της οποίας ο πιστωτικός φορέας διέθεσε στη ΧΟ σε μετρητά ποσό 3 000 PLN (περίπου 698 ευρώ).

25. Στο πλαίσιο της εν λόγω σύμβασης, η ΧΟ ανέλαβε την υποχρέωση να καταβάλει για τη χορήγηση της πίστωσης προμήθεια ύψους 2 084 PLN (περίπου 484 ευρώ) καθώς και συμβατικούς τόκους με επιτόκιο 10 % ετησίως, οι οποίοι ανέρχονταν κατά τη λήξη του δανείου συνολικά σε 248,41 PLN (περίπου 57 ευρώ).

26. Η ενάγουσα στη δεύτερη αυτή υπόθεση, ήτοι η Revenue Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty w Warszawie (στο εξής: Revenue), απέκτησε την κατά της εναγομένης απαίτηση από τον πιστωτικό φορέα δυνάμει σύμβασης εκχώρησης απαίτησης. Η εναγομένη κατέβαλε στην ενάγουσα μικρό μόνο μέρος της απορρέουσας από τη δανειακή σύμβαση απαίτησης.

27. Στις 27 Οκτωβρίου 2017, η Revenue άσκησε αγωγή κατά της ΧΟ ενώπιον του Sąd Rejonowy Lublin Zachód w Lublinie (περιφερειακού δικαστηρίου του Δυτικού Λούμπλιν), ζητώντας να της καταβληθεί ποσό 5 196,68 PLN (περίπου 1 208 ευρώ).

28. Στις 29 Νοεμβρίου 2017, το Sąd Rejonowy Lublin Zachód w Lublinie (περιφερειακό δικαστήριο του Δυτικού Λούμπλιν) εξέδωσε διαταγή πληρωμής η οποία περιλαμβάνει την αγωγική απαίτηση. Η εναγομένη ΧΟ άσκησε παραδεκτώς ανακοπή κατά της εν λόγω διαταγής πληρωμής και η δεύτερη υπόθεση αναπέμφθηκε στο αιτούν δικαστήριο.

29. Στις προτάσεις της, η ΧΟ υποστηρίζει, κατ' ουσίαν, ότι η προστασία που προβλέπεται στο άρθρο 359, παράγραφος 2¹, είναι ανεπαρκής και ότι η έννοια του «κόστους της πίστωσης εκτός των τόκων» η οποία χρησιμοποιείται στη διάταξη αυτή με σκοπό τον υπολογισμό του ανώτατου ποσού αμοιβών που μπορεί να χρεωθεί δεν αντικατοπτρίζει το πραγματικό κόστος της πίστωσης.

30. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι, και στις δύο υποθέσεις, το κόστος της πίστωσης εκτός των τόκων δεν υπερβαίνει το ανώτατο ύψος που επιτρέπεται βάσει του άρθρου 36α του νόμου περί καταναλωτικής πίστης. Ωστόσο, το εν λόγω δικαστήριο έχει αμφιβολίες ως προς το αν το άρθρο 36α του νόμου περί καταναλωτικής πίστης συνάδει με το δίκαιο της Ένωσης, στο μέτρο που η έννοια του κόστους της πίστωσης εκτός των τόκων δεν αναφέρεται στην οδηγία 2008/48. Ακόμη και αν το άρθρο 36α του νόμου περί καταναλωτικής πίστης επιδιώκει άλλους σκοπούς πλην της πληροφόρησης των καταναλωτών, η δημιουργία της συγκεκριμένης νέας κατηγορίας εξόδων ενδέχεται να αντιβαίνει στον σκοπό προστασίας των καταναλωτών που επιδιώκει η οδηγία, καθόσον, ειδικότερα, το άρθρο 36α του νόμου περί καταναλωτικής πίστης δεν προβλέπει υποχρέωση πληροφόρησης των καταναλωτών σχετικά με το κόστος της πίστωσης εκτός των τόκων, μεταξύ άλλων όταν αυτό δεν υπερβαίνει το όριο που προβλέπει η εν λόγω διάταξη.

31. Εξάλλου, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς το αν οι διάφορες ρήτρες που καθορίζουν το κόστος της πίστωσης εκτός των τόκων διέπονται από την οδηγία 93/13 και ως προς το αν εμπίπτουν στην εξαίρεση που προβλέπεται στο άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής. Πράγματι, μολονότι το άρθρο 36α του νόμου περί καταναλωτικής πίστης ορίζει ένα ανώτατο ύψος για το κόστος της πίστωσης εκτός των τόκων που επιτρέπεται να χρεωθεί, η εν λόγω διάταξη δεν καθορίζει το ακριβές ύψος του κόστους της πίστωσης εκτός των τόκων που επιτρέπεται να χρεωθεί. Επομένως, τίθεται το ζήτημα αν οι ρήτρες που κατ' εφαρμογήν της εν λόγω διατάξης καθορίζουν τις τιμές αυτές δύναται να θεωρηθούν ότι απηχούν νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13.

32. Το Sąd Rejonowy w Siemianowicach Śląskich (περιφερειακό δικαστήριο του Siemianowice Śląskie) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«(1) Έχουν οι διατάξεις της οδηγίας [2008/48], όπως έχει τροποποιηθεί, ιδίως δε τα άρθρα της 3, στοιχείο ζ', 10, παράγραφος 1, και 22, παράγραφος 1, την έννοια ότι δεν επιτρέπουν να διαχωρίζεται το “κόστος της πίστωσης εκτός των τόκων”, το οποίο καθορίζεται κατ' αποκοπήν με βάση τη νόμιμη μέθοδο υπολογισμού που προβλέπεται στο άρθρο 36α του νόμου περί καταναλωτικής πίστης, από το “συνολικό κόστος της πίστωσης για τον καταναλωτή”, όπως αυτό ορίζεται στην εν λόγω οδηγία, κατά τρόπο που να παρέχει στον επαγγελματία τη δυνατότητα να αποκρύπτει το πραγματικό κόστος της πιστώσεως εκτός τόκων που τον βαρύνει;

(2) Έχουν οι διατάξεις της οδηγίας 93/13, όπως τροποποιήθηκε, ιδίως δε τα άρθρα της 1, παράγραφος 2, 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφος 1, την έννοια ότι δεν επιτρέπουν τον έλεγχο των ρητρών των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές με βάση τα κριτήρια του άρθρου 3 της εν λόγω οδηγίας όσον αφορά το λεγόμενο “κόστος της πίστωσης εκτός των τόκων”, το οποίο καθορίζεται βάσει των κριτηρίων του άρθρου 36α του νόμου περί καταναλωτικής πίστης;»

III Ανάλυση

33. Στις παρούσες προτάσεις, θα περιορίσω την ανάλυσή μου στο πρώτο ερώτημα, όπως ζητήθηκε από το Δικαστήριο.

A. Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

34. Ευθύς εξαρχής, επισημαίνεται ότι οι αμφιβολίες τις οποίες διατύπωσε το αιτούν δικαστήριο εξαρτώνται από τη χρήση της έννοιας του «κόστους της πίστωσης εκτός των τόκων» στο άρθρο 36a του νόμου περί καταναλωτικής πίστης. Δεδομένου ότι η οδηγία 2008/48 ουδόλως μνημονεύει την έννοια αυτή ή κάποια άλλη παρόμοια, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν η εθνική νομοθεσία μπορεί να χρησιμοποιήσει τη συγκεκριμένη έννοια και αν η αναφορά του συγκεκριμένου κόστους στις συμβάσεις πίστωσης είναι υποχρεωτική ή απλώς δυνητική. Επομένως, το πρώτο ερώτημα εγείρει δύο χωριστά ζητήματα.

35. Το πρώτο ζήτημα είναι να κριθεί αν το άρθρο 10, παράγραφος 2, σε συνδυασμό με το άρθρο 22, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48 αντιτίθεται σε διάταξη του εθνικού δικαίου, όπως αυτή του άρθρου 36a του νόμου περί καταναλωτικής πίστης, η οποία εξαρτά την εφαρμογή της από τη χρήση μιας έννοιας που δεν διαλαμβάνεται στην οδηγία 2008/48, όπως είναι η έννοια του «κόστους της πίστωσης εκτός των τόκων».

36. Το δεύτερο ζήτημα είναι να εξακριβωθεί αν οι συγκεκριμένες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης αντιτίθενται σε εθνική νομοθετική διάταξη η οποία επιτρέπει όπως οι συμβάσεις πίστωσης συμπεριλαμβάνουν, μεταξύ των πληροφοριών που παρέχονται στους καταναλωτές, πληροφορίες άλλες από εκείνες που προβλέπει η εν λόγω οδηγία, όπως είναι το «κόστος της πίστωσης εκτός των τόκων».

37. Προτίθεται τώρα να εξετάσω διαδοχικώς τα δύο αυτά ζητήματα.

38. Συναφώς, προκύπτει ότι δεν είναι κρίσιμες όλες οι διατάξεις που παραθέτει το αιτούν δικαστήριο στο πρώτο προδικαστικό ερώτημά του –και συγκεκριμένα τα άρθρα 3, στοιχείο ζ', 10, παράγραφος 1, και 22, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48.

39. Όσον αφορά το άρθρο 3, στοιχείο ζ', μολονότι ορίζει την έννοια του ««συνολικού κόστους της πίστωσης για τον καταναλωτή», εντούτοις από την ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφία δεν προκύπτει αν η αναφορά του συγκεκριμένου συνολικού κόστους, ή ο υπολογισμός του, αμφισβητείται σε οποιαδήποτε από τις δύο συμβάσεις οι οποίες αποτελούν εν προκειμένω το επίδικο αντικείμενο.

40. Όσο για το άρθρο 10, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48, από το γράμμα της διάταξης προκύπτει ότι αυτή αφορά το μέσο επί του οποίου πρέπει να καταρτίζονται οι συμβάσεις πίστωσης. Ως εκ τούτου, προκύπτει επίσης ότι η εν λόγω διάταξη δεν έχει σχέση με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα. Ομολογουμένως, το άρθρο 10, παράγραφος 1, διευκρινίζει ότι το άρθρο αυτό έχει εφαρμογή υπό την επιφύλαξη τυχόν εθνικών κανόνων αφορώντων το κύρος της σύναψης συμβάσεων πίστωσης οι οποίοι είναι σύμφωνοι προς το δίκαιο της Ένωσης. Ωστόσο, εφόσον το χωρίο αυτό έχει σκοπό να διευκρινίσει το πεδίο εφαρμογής των άλλων διατάξεων του άρθρου 10, δεν μπορεί να γίνει αυτοτελής ερμηνεία της παραγράφου 1.

41. Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, επισημαίνεται ότι, στην πραγματικότητα, κρίσιμη δεν είναι η διάταξη του άρθρου 10, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48 αλλά αντιθέτως η παράγραφος 2 του άρθρου αυτού, όπου ορίζονται τα αναγκαία πληροφοριακά στοιχεία που πρέπει να διαλαμβάνονται στις συμβάσεις πίστωσης.

42. Συνακόλουθα, προκειμένου να δοθεί χρήσιμη απάντηση στο αιτούν δικαστήριο, προτείνω να θεωρηθεί ότι το ερώτημα που υποβλήθηκε αφορά, πρώτον, το ζήτημα αν το άρθρο 10, παράγραφος 2, σε συνδυασμό με το άρθρο 22, παράγραφος 1, της οδηγίας πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική νομοθετική διάταξη η οποία παραπέμπει στο οφειλόμενο ποσό του κόστους της πίστωσης εκτός των τόκων, υπό την προϋπόθεση ότι αυτή η εθνική νομοθετική διάταξη δεν υποχρεώνει τους πιστωτικούς φορείς να αναφέρουν το ποσό αυτό στις συμβάσεις πίστωσης, και, δεύτερον, το ζήτημα αν, βάσει των ίδιων διατάξεων, η εθνική νομοθεσία δύναται να επιτρέπει στους πιστωτικούς φορείς να αναγράφουν, εφόσον το επιθυμούν, τη συγκεκριμένη πληροφορία σε σύμβαση πίστωσης.

B. Το ζήτημα αν εθνική νομοθεσία μπορεί να χρησιμοποιεί στο πλαίσιο συμβάσεων πίστωσης έννοια που δεν προβλέπεται από την οδηγία 2008/48

43. Το άρθρο 1 της οδηγίας 2008/48 ορίζει ότι σκοπός της είναι η εναρμόνιση ορισμένων πτυχών των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών που διέπουν τις συμβάσεις πίστωσης με τους καταναλωτές.

44. Συναφώς, στην αιτιολογική σκέψη 9 της εν λόγω οδηγίας διευκρινίζεται ότι, όσον αφορά τις πτυχές αυτές, για να εξασφαλισθεί υψηλό και ισοδύναμο επίπεδο προστασίας των συμφερόντων όλων των καταναλωτών της Ένωσης και για να δημιουργηθεί γνήσια εσωτερική αγορά, επιδιώκεται πλήρης εναρμόνιση της εθνικής νομοθεσίας.

45. Συνακόλουθα, το άρθρο 22, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48 ορίζει ότι, στο μέτρο που η οδηγία αυτή περιέχει εναρμονισμένες διατάξεις, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να διατηρούν ή να εισάγουν στο εθνικό τους δίκαιο διατάξεις άλλες από αυτές που προβλέπονται στην εν λόγω οδηγία⁵.

46. Στο πλαίσιο αυτό, το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 2008/48 διέπει, όπως δηλώνει ο τίτλος του, τις πληροφορίες οι οποίες πρέπει να περιλαμβάνονται υποχρεωτικά στη σύμβαση πίστωσης. Η διάταξη αυτή δεν μνημονεύει μεταξύ των στοιχείων αυτών το οφειλόμενο ποσό του κόστους της πίστωσης εκτός των τόκων.

47. Πάντως, το άρθρο 10, παράγραφος 2, επιβάλλει στους πιστωτικούς φορείς να προσδιορίζουν το συνολικό ποσό της πίστωσης για τον καταναλωτή. Ως τέτοιο νοείται «το σύνολο των επιβαρύνσεων, συμπεριλαμβανομένων των τόκων, των προμηθειών, των φόρων και των κάθε άλλου είδους αμοιβών, που καλείται να πληρώσει ο καταναλωτής για τη σύμβαση πίστωσης και τα οποία γνωρίζει ο πιστωτικός φορέας, πλην των συμβολαιογραφικών δαπανών». Αφής στιγμής, ωστόσο, ο νομοθέτης της Ένωσης απαίτησε από τους πιστωτικούς φορείς να αναφέρουν μόνο αυτό το συγκεκριμένο σύνολο -και όχι τις επιμέρους επιβαρύνσεις που συνθέτουν το σύνολο αυτό- δεν επιτρέπεται στα κράτη μέλη να προβλέπουν, βάσει των εθνικών νομοθεσιών τους, οποιαδήποτε εναλλακτική υποχρέωση, ανεξάρτητα από το αν μια τέτοιου είδους υποχρέωση πληροφόρησης αφορά ένα ποσό το οποίο αποτελεί μέρος του συνολικού κόστους της πίστωσης κατά την έννοια του άρθρου 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 2008/48⁶. Κατά συνέπεια, εθνική νομοθεσία δεν μπορεί να αντιβαίνει στην οδηγία αυτή επειδή δεν προβλέπει υποχρέωση πληροφόρησης των καταναλωτών για το κόστος της πίστωσης εκτός των τόκων, υπό την έννοια που ο όρος αυτός έχει κατά το εθνικό δίκαιο.

5 Βλ. αποφάσεις της 12ης Ιουλίου 2012, SC Volksbank România (C-602/10, EU:C:2012:443, σκέψεις 38, 63 και 64), και της 9ης Νοεμβρίου 2016, Home Credit Slovakia (C-42/15, EU:C:2016:842, σκέψη 55).

6 Βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις της 9ης Νοεμβρίου 2016, Home Credit Slovakia (C-42/15, EU:C:2016:842, σκέψεις 58 και 59), και της 5ης Σεπτεμβρίου 2019, Pohotovosť (C-331/18, EU:C:2019:665, σκέψεις 50 και 51).

48. Τούτο ωστόσο δεν σημαίνει ότι το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 2008/48 απαγορεύει στα κράτη μέλη να χρησιμοποιούν πληροφορίες που δεν μνημονεύονται στην εν λόγω οδηγία για την εφαρμογή μιας ρύθμισης που δεν επιβάλλει υποχρεώσεις για την παροχή πληροφοριών. Πρόκειται για κομβικής σημασίας διάκριση, η οποία, θεωρώ, βρίσκεται στην καρδιά του ζητήματος. Όντως, όταν πράξη της Ένωσης εναρμονίζει συγκεκριμένη πτυχή των νομοθετικών, κανονιστικών ή διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών, η εναρμόνιση αυτή δεν αντιτίθεται στην εφαρμογή εθνικών κανόνων που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της, υπό την προϋπόθεση ότι οι συγκεκριμένοι κανόνες δεν εμποδίζουν αφεαυτών την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης.

49. Για παράδειγμα, στην υπόθεση Assica και Kraft Foods Italia⁷, το Δικαστήριο έκρινε ότι, μολονότι το καθεστώς προστασίας των γεωγραφικών ενδείξεων και των ονομασιών προέλευσης το οποίο θέσπισε ο κανονισμός (ΕΟΚ) 2081/92 του Συμβουλίου⁸ είναι αποκλειστικό, εντούτοις η αποκλειστικότητα αυτή δεν αντιτίθεται στην εφαρμογή ενός καθεστώτος προστασίας γεωγραφικών ενδείξεων που δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του συγκεκριμένου κανονισμού. Εφόσον σκοπός του τελευταίου κανονισμού είναι η προστασία ενδείξεων και ονομασιών οι οποίες χρησιμοποιούνται για να τονίσουν την ιδιαίτερη σχέση μεταξύ των χαρακτηριστικών ενός προϊόντος και της γεωγραφικής προέλευσής του, το Δικαστήριο έκρινε ότι η αποκλειστικότητα του καθεστώτος αυτού δεν αντιτίθεται στην ύπαρξη εθνικού καθεστώτος το οποίο αποσκοπεί στην απαγόρευση χρήσης απατηλών γεωγραφικών ενδείξεων, όσο το καθεστώς αυτό δεν απαιτεί, για την εφαρμογή του, όπως τα σχετικά προϊόντα έχουν ορισμένα χαρακτηριστικά⁹.

50. Ομοίως, στον τομέα του δικαίου του καταναλωτή, αυτή τη φορά όμως στο πεδίο της οδηγίας 2005/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου¹⁰, το Δικαστήριο έκρινε, στην υπόθεση Kirschstein¹¹, ότι ακόμη και αν η εν λόγω οδηγία εναρμονίζει πλήρως τους κανόνες για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές¹², δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει την επιβολή ποινικών κυρώσεων σε όσους χορηγούν μεταπτυχιακό τίτλο «master» χωρίς να έχουν δεόντως αδειοδοτηθεί προς τούτο από την αρμόδια αρχή. Εφόσον η επίμαχη στην τότε κύρια δίκη νομοθεσία δεν είχε σκοπό να επιβάλει κυρώσεις για συγκεκριμένους λεπτομερείς τρόπους προώθησης ή εμπορίας υπηρεσιών στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, αλλά αντιθέτως να προσδιορίσει ποιος επιχειρηματίας είναι αδειοδοτημένος να παρέχει μια υπηρεσία, χωρίς να ρυθμίζει ευθέως τις πρακτικές τις οποίες ο εν λόγω επιχειρηματίας μπορεί να ακολουθήσει στη συνέχεια για την εμπορική προώθηση ή τη διάθεση της ως άνω υπηρεσίας, το Δικαστήριο έκρινε ότι η εθνική αυτή ρύθμιση δεν εμπίπτει στον εναρμονισμένο από την οδηγία 2005/29 τομέα¹³.

51. Στο πλαίσιο της κύριας δίκης, από την ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφία προκύπτει, μολονότι στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να το εξακριβώσει, ότι η έννοια του «κόστους της πίστωσης εκτός των τόκων» κατά το άρθρο 5, παράγραφος 6α, του νόμου περί καταναλωτικής πίστης χρησιμοποιείται αποκλειστικά για την εφαρμογή του άρθρου 36α του ίδιου νόμου.

7 Απόφαση της 8ης Μαΐου 2014 (C-35/13, EU:C:2014:306).

8 Κανονισμός της 14ης Ιουλίου 1992, για την προστασία των γεωγραφικών ενδείξεων και των ονομασιών προέλευσης των γεωργικών προϊόντων και των τροφίμων (ΕΕ 1992, L 208, σ. 1).

9 Απόφαση της 8ης Μαΐου 2014, Assica και Kraft Foods Italia (C-35/13, EU:C:2014:306, σκέψεις 28 έως 30).

10 Οδηγία της 11ης Μαΐου 2005, για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές στην εσωτερική αγορά και για την τροποποίηση της οδηγίας 84/450/ΕΟΚ του Συμβουλίου, των οδηγιών 97/7/ΕΚ, 98/27/ΕΚ, 2002/65/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 2006/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου («Οδηγία για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές») (ΕΕ 2005, L 149, σ. 22).

11 Απόφαση της 4ης Ιουλίου 2019 (C-393/17, EU:C:2019:563).

12 Βλ., επί του ζητήματος αυτού, απόφαση της 26ης Οκτωβρίου 2016, Canal Digital Danmark (C-611/14, EU:C:2016:800, σκέψη 26).

13 Απόφαση της 4ης Ιουλίου 2019, Kirschstein (C-393/17, EU:C:2019:563, σκέψεις 37 έως 49).

52. Στο μέτρο που η εθνική νομοθετική ρύθμιση δεν εισάγει υποχρέωση πληροφόρησης του καταναλωτή όσον αφορά το οφειλόμενο ποσό του κόστους της πίστωσης εκτός των τόκων αλλά αντιθέτως σκοπό έχει να καθορίσει το μέγιστο ύψος αυτού του κόστους με το οποίο μπορεί να επιβαρυνθεί ένας καταναλωτής –ερμηνεία την οποία επιβεβαίωσε κατά την επ’ ακροατηρίου συζήτηση η Πολωνική Κυβέρνηση– η αναφορά στο ποσό αυτό η οποία γίνεται στα άρθρα 5, παράγραφος 6α, και 36α του νόμου περί καταναλωτικής πίστης δεν εμπίπτει στον πλήρως εναρμονισμένο από την οδηγία 2008/48 τομέα.

53. Κατά το εθνικό δικαστήριο, το άρθρο 36α του νόμου περί καταναλωτικής πίστης μπορεί πάντως να έρχεται σε σύγκρουση με την οδηγία 2008/48, δεδομένου ότι η προβλεπόμενη στο άρθρο αυτό μέθοδος υπολογισμού του δυνάμενου να χρεωθεί στους καταναλωτές μέγιστου ύψους του κόστους της πίστωσης εκτός των τόκων δεν αντικατοπτρίζει το πραγματικό κόστος της πίστωσης που βαρύνει τον πιστωτικό φορέα.

54. Είναι σημαντικό, ωστόσο, να υπογραμμιστεί ότι ούτε η οδηγία 2008/48 ούτε, συναφώς, οποιαδήποτε άλλη πράξη της Ένωσης¹⁴ εναρμονίζει το κόστος των συμβάσεων πίστωσης ή, συναφώς, το μέγιστο ύψος των χρεώσεων με τις οποίες μπορεί να επιβαρύνονται οι καταναλωτές. Επομένως, τα κράτη μέλη μπορούν κατ’ αρχήν να χρησιμοποιούν εθνικές νομοθετικές διατάξεις προκειμένου να ρυθμίζουν τις τιμές της αγοράς στον τομέα της καταναλωτικής πίστης, ακόμη και αν στηρίζονται προς τούτο σε έννοιες που δεν αντικατοπτρίζουν το πραγματικό κόστος της πίστωσης το οποίο επιβαρύνει τον πιστωτικό φορέα, υπό την προϋπόθεση ότι οι ρυθμίσεις αυτές δεν επηρεάζουν τους εναρμονισμένους από το δίκαιο της Ένωσης τομείς.

55. Το εθνικό δικαστήριο διερωτάται επίσης αν το άρθρο 36α του νόμου περί καταναλωτικής πίστης είναι συμβατό με το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 2008/48 λόγω της έλλειψης υποχρέωσης των πιστωτικών φορέων να αναγράφουν στις συμβάσεις πίστωσης το οφειλόμενο κόστος της πίστωσης εκτός των τόκων, μολονότι ένα τέτοιο στοιχείο θα μπορούσε να είναι πολύ σημαντικό για τους καταναλωτές.

56. Συναφώς, αρκεί η υπόμνηση ότι η οδηγία 2008/48 δεν απαριθμεί το οφειλόμενο ποσό του κόστους της πίστωσης εκτός των τόκων μεταξύ των πληροφοριών που είναι υποχρεωτικό να περιλαμβάνονται στη σύμβαση πίστωσης. Εφόσον η εναρμόνιση που πραγματοποιήθηκε με την οδηγία αυτή είναι εξαντλητική, το κύρος της εθνικής νομοθεσίας δεν μπορεί να αμφισβητηθεί για τον λόγο ότι δεν περιλαμβάνεται μια τέτοια πληροφορία¹⁵.

57. Συναφώς, δεν παραβλέπω το γεγονός ότι το αιτούν δικαστήριο εμμέσως πλην σαφώς αμφισβητεί το κύρος της πλήρους εναρμόνισης που πραγματοποιήθηκε με το άρθρο 10, παράγραφος 2, καθόσον το άρθρο αυτό θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι αντιβαίνει στον σκοπό που επιδιώκεται με την οδηγία 2008/48 ο οποίος συνίσταται στην εξασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας των καταναλωτών¹⁶. Ωστόσο, μπορεί να παρατηρηθεί ότι, –όπως τόνισε η Επιτροπή κατά την επ’ ακροατηρίου συζήτηση–

14 Όσον αφορά την οδηγία 93/13, το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής ρητώς ορίζει ότι η εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα των ρητρών δεν αφορά το ανάλογο ή μη ανάλογο μεταξύ της τιμής και της αμοιβής, αφενός, και των υπηρεσιών ή αγαθών που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα, αφετέρου, εφόσον οι ρήτρες αυτές είναι διατυπωμένες κατά τρόπο σαφή και κατανοητό. Επομένως, κάθε ρήτρα η οποία προβλέπει την καταβολή προκαθορισμένης προμήθειας δεν εμπίπτει στο πεδίο του ελέγχου των καταχρηστικών ρητρών τον οποίο προβλέπει η οδηγία 93/13 –αν είναι διατυπωμένη κατά τρόπο σαφή και κατανοητό– εκτός αν αμφισβητείται για λόγο άλλον από το ποσό της.

15 Όσον αφορά τη δυνατότητα επιβολής υποχρέωσης στον δανειστή να παρέχει τέτοιου είδους πληροφοριακά στοιχεία εκτός της ίδιας της σύμβασης, πρέπει να σημειωθεί ότι η παροχή πληροφοριών πριν από τη σύναψη της σύμβασης διέπεται από το άρθρο 5 της οδηγίας 2008/48, το οποίο δεν αναφέρει το οφειλόμενο ποσό του κόστους της πίστωσης εκτός των τόκων μεταξύ των πληροφοριών που πρέπει να παρέχονται στους δανειολήπτες. Αληθεύει ότι, σύμφωνα με το άρθρο 5, παράγραφος 6, της οδηγίας 2008/48, τα κράτη μέλη πρέπει να εξασφαλίζουν ότι οι πιστωτικοί φορείς, όταν χρειάζεται, παρέχουν επαρκείς εξηγήσεις στον καταναλωτή, ούτως ώστε να μπορεί ο καταναλωτής να αξιολογήσει αν η προτεινόμενη σύμβαση πίστωσης είναι προσαρμοσμένη στις ανάγκες του και στην οικονομική κατάσταση του. Ωστόσο, είμαι της γνώμης ότι, λαμβανομένης υπόψη της πλήρους εναρμόνισης που επιδιώκει η οδηγία αυτή, η διάταξη αυτή πρέπει να νοηθεί υπό την έννοια ότι τα κράτη μέλη δεν μπορούν να επιβάλουν κυρώσεις σε πιστωτικό φορέα για το ότι παρέλειψε να παράσχει συγκεκριμένη πληροφορία αλλά μπορούν να τον τιμωρήσουν όταν αποδεικνύεται, κατόπιν *συνολικής* αξιολόγησης όλων των πληροφοριών που παρασχεθήκαν, ότι η πληροφόρηση ήταν ακατάλληλη ή ανεπαρκής.

16 Βλ., συναφώς, αποφάσεις της 6ης Ιουνίου 2019, Schyns (C-58/18, EU:C:2019:467, σκέψη 28), και της 11ης Σεπτεμβρίου 2019, Lexitor (C-383/18, EU:C:2019:702, σκέψη 29).

ενώ ο συγκεκριμένος αυτός σκοπός έχει φυσικά μεγάλη σημασία, δεν είναι σε καμία περίπτωση ο μόνος που επιδιώκεται με την οδηγία αυτή. Πράγματι, από τις αιτιολογικές σκέψεις 3 έως 7 της ως άνω οδηγίας προκύπτει σαφώς ότι η εν λόγω οδηγία στοχεύει, κατ' αρχάς, στη μείωση των εναπομενουσών αποκλίσεων μεταξύ των κρατών μελών και των στρεβλώσεων του ανταγωνισμού μεταξύ των πιστωτικών φορέων, σκοπός ο οποίος μπορεί να επιτευχθεί μόνο με πλήρη εναρμόνιση των πληροφοριών που πρέπει να περιλαμβάνονται σε δανειακή σύμβαση.

58. Δεύτερον, μπορεί επίσης να σημειωθεί ότι η παροχή υπερβολικών πληροφοριών στους καταναλωτές μπορεί στην πραγματικότητα να επιφέρει τα αντίθετα αποτελέσματα. Δεδομένου ότι η οδηγία 2008/48 ήδη προέβλεπε ότι οι εθνικές νομοθεσίες πρέπει να απαιτούν από τους πιστωτικούς φορείς να περιλαμβάνουν στις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης πληροφορίες όπως το συνολικό ποσό της πίστωσης¹⁷, το συνολικό ετήσιο πραγματικό επιτόκιο¹⁸ ή το συνολικό ποσό που πρέπει να πληρώσει ο καταναλωτής¹⁹, ο νομοθέτης της Ένωσης εύλογα μπορούσε να θεωρήσει ότι οι πληροφορίες αυτές είναι επαρκείς για να παράσχουν στους καταναλωτές πρόσβαση στις δυνητικά σημαντικές οικονομικές συνέπειες της δανειακής τους σύμβασης και ότι δεν ήταν αναγκαίο να επιβάλει στους πιστωτικούς φορείς να αναφέρουν στη σύμβαση πίστωσης επίσης το οφειλόμενο ποσό του κόστους της πίστωσης εκτός των τόκων. Αν και ορισμένοι, χωρίς αμφιβολία, θα επιθυμούσαν να είναι διαφορετικά τα πράγματα, εν πάση περιπτώσει, ήταν μια επιλογή πολιτικής την οποία επιλογή αρμόδιος να κάνει ήταν ο νομοθέτης της Ένωσης.

59. Οι εκτιμήσεις αυτές, κατ' εμέ, μπορεί να θεωρηθεί ότι δικαιολογούν το συμπέρασμα ότι η εν λόγω οδηγία απαγορεύει στα κράτη μέλη να επιβάλουν με το εθνικό τους δίκαιο στους παρόχους πιστώσεων οποιεσδήποτε *υποχρεώσεις* πληροφόρησης *πέραν* εκείνων που ρητώς προβλέπονται στο άρθρο 10, παράγραφος 2.

60. Εν πάση περιπτώσει, από την ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφία προκύπτει ότι στην υπόθεση της κύριας δίκης ούτε το άρθρο 5, παράγραφος 6α, ούτε το άρθρο 36α του νόμου περί καταναλωτικής πίστης προβλέπουν ότι πρέπει να αναγράφεται στη δανειακή σύμβαση το οφειλόμενο ποσό του κόστους της πίστωσης εκτός των τόκων, πράγμα που, βεβαίως, τελεί υπό την επιφύλαξη της εξακρίβωσής του από τα εθνικά δικαστήρια. Ωστόσο, αν η ερμηνεία αυτή είναι ορθή, πρέπει να σημειωθεί ότι οι εν λόγω διατάξεις αναφέρονται απλώς σε αυτό το κόστος *μόνο για την εφαρμογή ενός μηχανισμού ελέγχου των τιμών σχετικά με το κόστος αυτό*.

61. Κατά συνέπεια, είμαι της γνώμης ότι οι εν λόγω εθνικές διατάξεις δεν αντιβαίνουν στο άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 2008/48, διότι δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών που διέπουν τις συμβάσεις πίστωσης με τους καταναλωτές, τις οποίες έχει πλήρως εναρμονίσει το άρθρο 10, παράγραφος 2 της οδηγίας 2008/48.

17 Βλ. άρθρο 10, παράγραφος 2, στοιχείο δ', της οδηγίας 2008/48.

18 Βλ. άρθρο 10, παράγραφος 2, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2008/48. Όσον αφορά τη σημασία του συγκεκριμένου πληροφοριακού στοιχείου, βλ., ενδεικτικώς, απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 2018, Danko και Danková (C-448/17, EU:C:2018:745, σκέψη 64).

19 Βλ. άρθρο 10, παράγραφος 2, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2008/48.

Γ. Το ζήτημα αν πιστωτικός φορέας μπορεί, εφόσον το επιθυμεί, να αναφέρει το οφειλόμενο ποσό του κόστους της πίστωσης εκτός των τόκων

62. Όσον αφορά τη δυνατότητα να αναγράφεται σε σύμβαση πίστωσης το οφειλόμενο ποσό του κόστους της πίστωσης εκτός των τόκων, πρέπει να σημειωθεί ότι, όπως προκύπτει από τις αιτιολογικές σκέψεις 3 έως 9 της οδηγίας 2008/48, η εν λόγω οδηγία αποσκοπεί στην αποκατάσταση των στρεβλώσεων του ανταγωνισμού που συνδέονται με την εφαρμογή διαφόρων εθνικών μέτρων προστασίας των καταναλωτών, αφενός, και στην εξασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας των καταναλωτών, αφετέρου. Ουδείς από τους σκοπούς αυτούς θα απαιτούσε να απαγορευθεί στους πιστωτικούς φορείς να προσθέτουν άλλες πληροφορίες στις συμβάσεις πίστωσης.

63. Ειδικότερα, όσον αφορά τον σκοπό αποκατάστασης των στρεβλώσεων του ανταγωνισμού, πρέπει να σημειωθεί ότι τέτοιες στρεβλώσεις είναι δυνατόν να υφίστανται μόνο στο μέτρο που η εθνική νομοθεσία περί προστασίας των καταναλωτών επιβάλλει διαφορετικές υποχρεώσεις μη προβλεπόμενες από την οδηγία 2008/48. Κατ' εφαρμογήν όμως της αρχής της αναλογικότητας –κατά την οποία κάθε πράξη που έχει θεσπίσει η Ένωση δεν πρέπει να υπερβαίνει τα αναγκαία όρια για την επίτευξη των σκοπών της²⁰– η οδηγία 2008/48 δεν απαγορεύει στους πιστωτικούς φορείς να παρέχουν εφόσον το θέλουν, επιπλέον πληροφορίες στους καταναλωτές.

64. Η λύση αυτή μπορεί να φαίνεται προφανής, αλλά θα μπορούσαν να υπάρξουν αμφιβολίες, δεδομένου ότι, αφενός, οι πληροφορίες που μνημονεύονται στη διάταξη αυτή περιλαμβάνουν όλες όσες είναι, κατ' αρχήν, αναγκαίες για τη σύναψη σύμβασης. Αφετέρου, το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48, το οποίο αφορά τις πληροφορίες που πρέπει να παρέχονται προτού οποιοσδήποτε καταναλωτής δεσμευθεί από οποιαδήποτε σύμβαση πίστωσης ή σχετική προσφορά, ρητώς αναφέρει στο τρίτο εδάφιο του ότι, όταν ο πιστωτικός φορέας παρέχει στον καταναλωτή πρόσθετες πληροφορίες εκτός από εκείνες που αναφέρονται στο δεύτερο εδάφιο, πρέπει να το πράξει σε χωριστό έγγραφο.

65. Το γεγονός, ωστόσο, ότι το άρθρο 10, παράγραφος 2, αναφέρει όλα τα συστατικά στοιχεία μιας σύμβασης δεν αρκεί για να συναχθεί το συμπέρασμα ότι σκοπός του νομοθέτη της Ένωσης ήταν να περιορίσει στα συγκεκριμένα στοιχεία τους όρους μιας σύμβασης πίστωσης.

66. Επίσης, είμαι της γνώμης ότι το γεγονός ότι στο άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 2008/48 δεν διαλαμβάνεται διάταξη παρόμοια με αυτή του άρθρου 5, παράγραφος 1, τρίτο εδάφιο, δεν πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι απαγορεύεται στους πιστωτικούς φορείς να περιλαμβάνουν στις δανειακές συμβάσεις πληροφορίες άλλες από εκείνες που μνημονεύονται στη διάταξη αυτή.

67. Πράγματι, μολοντί τόσο το άρθρο 5, παράγραφος 1, όσο και το άρθρο 10, παράγραφος 2, συμβάλλουν στην επίτευξη του γενικού σκοπού της οδηγίας 2008/48 ο οποίος συνίσταται στην πληροφόρηση των καταναλωτών, ο ρόλος των υποχρεώσεων παροχής πληροφοριών που διατυπώνονται με τις διατάξεις αυτές είναι ελαφρώς διαφορετικός.

68. Το άρθρο 5 της οδηγίας 2008/48 εναρμονίζει τις πληροφορίες που πριν από τη σύναψη της σύμβασης πρέπει να παρέχονται στους καταναλωτές υπό τη μορφή ενός περιεκτικού εγγράφου. Όπως εκτίθεται στην αιτιολογική σκέψη 19 της οδηγίας 2008/48, τα πληροφοριακά στοιχεία που πρέπει να παρέχονται κατά το στάδιο αυτό είναι εκείνα τα οποία, κατά την αιτιολογική αυτή σκέψη, διασφαλίζουν την πληρέστερη δυνατή διαφάνεια και συγκρισιμότητα των προσφορών.

²⁰ Βλ. αιτιολογική σκέψη 46 της οδηγίας 2008/48.

69. Προκειμένου να είναι αποτελεσματική αυτή η σύγκριση, οι πληροφορίες που παρέχονται πρέπει κατ' ανάγκην να είναι τυποποιημένες. Τούτο με τη σειρά του συνεπάγεται ότι τα σημεία σύγκρισης πρέπει να περιορίζονται σε εκείνα τα οποία ο νομοθέτης της Ένωσης θεωρεί κρίσιμα. Πράγματι, όπως υπογραμμίστηκε από μια εμπειρική μελέτη που διενεργήθηκε από το Office of Fair Trading (στο εξής: OFT)²¹ -το οποίο ήταν υπεύθυνο για την προστασία των συμφερόντων των καταναλωτών σε ολόκληρο το Ηνωμένο Βασίλειο πριν κλείσει την 1η Απριλίου 2014– «πολλοί άνθρωποι δεν διαβάζουν ολόκληρο το κείμενο των συμβάσεων και αντ' αυτού επικεντρώνονται σε ορισμένα μόνο κύρια στοιχεία όπως είναι το τίμημα»²². Όταν μια σύμβαση αποτελείται από πολλά έγγραφα, οι καταναλωτές «συνήθως θυσιάζουν την ανάγνωση ενός εγγράφου για την ανάγνωση κάποιου άλλου, επιλέγοντας να διαβάσουν το έγγραφο εκείνο που πιστεύουν ότι είναι το πιο σημαντικό»²³.

70. Μολονότι η μελέτη αυτή διενεργήθηκε μετά την έκδοση της οδηγίας 2008/48, η συνήθης πείρα δείχνει ότι τα ευρήματα αυτά ουδόλως προκαλούν έκπληξη. Η ανιαρή τεχνική πολυλογία που συνήθως συναντάται στις τυποποιημένες συμβάσεις πίστωσης είναι απίθανο να εντυπωσιάσει κάποιον άλλον εκτός από μια μικρή μειοψηφία ατρόμητων και αφοσιωμένων δικηγόρων που ειδικεύονται στις συμβάσεις. Η μελέτη δείχνει, ωστόσο, γιατί, κατά την άποψή μου, ο νομοθέτης της Ένωσης εύλογα αποφάσισε, στο πλαίσιο των απαιτήσεων του άρθρου 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48, ότι τα πληροφοριακά στοιχεία που θεωρούνται ουσιώδη πρέπει να περιλαμβάνονται σε ένα περιεκτικό έγγραφο, ήτοι στο έντυπο για τις «τυποποιημένες ευρωπαϊκές πληροφορίες καταναλωτικής πίστης», ενώ οι άλλες πληροφορίες πρέπει να παρέχονται σε χωριστό έγγραφο²⁴.

71. Το άρθρο 10, παράγραφος 2, επιδιώκει έναν ελαφρώς διαφορετικό σκοπό, δεδομένου ότι ο καταναλωτής αναμένεται να συγκρίνει διαφορετικές προσφορές και να επιλέξει την πλέον συμφέρουσα για τον ίδιο προσφορά βάσει των πληροφοριών που απαριθμούνται στο άρθρο 5. Όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 31 της οδηγίας 2008/48, ο ειδικός σκοπός του άρθρου 10, παράγραφος 2, είναι να μπορεί ο καταναλωτής να γνωρίζει ποια είναι ή θα είναι τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις του στο πλαίσιο της σύμβασης πίστωσης *με τρόπο σαφή και ευσύνοπτο*. Ένας τέτοιος σκοπός δεν εμποδίζει τους πιστωτικούς φορείς να συμπεριλάβουν στο ίδιο έγγραφο πληροφορίες άλλες από τις αναφερόμενες στο άρθρο 10, παράγραφος 2, αλλά σαφώς το αντιτίθετο²⁵.

72. Εξάλλου, δεδομένου ότι οποιαδήποτε ρήτρα σύμβασης μπορεί ούτως ή άλλως να θεωρηθεί ότι παρέχει πληροφορίες²⁶, ερμηνεία του άρθρου 10 της οδηγίας 2008/48 υπό την έννοια ότι περιέχει εξαντλητικό κατάλογο των πληροφοριών που μπορούν να αναγραφούν σε σύμβαση θα σήμαινε στην πράξη ότι η οδηγία 2008/48 όντως εναρμονίζει το περιεχόμενο των ίδιων των συμβάσεων πίστωσης,

21 Βλ. Office of Fair Trading, *Consumer contracts*, Φεβρουάριος 2011, σ. 1 έως 116.

22 Όπ.π., βλ. «Key findings», σ. 17. Σε αυτή τη μελέτη, το 35 % των ερωτηθέντων ανέφερε ότι επέλεξε να διαβάσει μόνο τα βασικά σημεία, το 30 % διέτρεξε απλώς εν τάχει τη σύμβαση και το 10 % δεν τη διάβασε καθόλου. Βλ. σημείο 2.23, σ. 27. Μια από τις εξηγήσεις που δόθηκαν είναι ότι η σύμβαση ήταν υπερβολικά μεγάλη, η γλώσσα της ήταν υπερβολικά τεχνική ή οι καταναλωτές θεώρησαν ότι δεν έχουν αρκετό χρόνο για να την διαβάσουν. Ένας άλλος λόγος που επικαλέστηκαν οι ερωτηθέντες ήταν ότι θεωρούν ο νόμος τους προστατεύει και, ως εκ τούτου, δεν ήταν αναγκαίο να διαβάσουν με προσοχή τη σύμβαση. Βλ. σημεία 2.26 έως 2.29, σ. 28 και 29. Η πείρα διδάσκει ότι οι καταναλωτές διαβάζουν λεπτομερώς τις συμβάσεις τους όταν ανακύπτουν δυσκολίες. Αυτό δείχνει ότι, ενώ η ενημέρωση των καταναλωτών είναι σημαντική, η προστασία των καταναλωτών πόρρω απέχει από το να είναι αποτελεσματική. Κατά την άποψή μου, πρέπει να κηρύσσονται ανεφάρμοστες οι ρήτρες που αποκλίνουν πολύ σημαντικά από ό,τι ένας ευλόγως ενημερωμένος καταναλωτής θα ανέμενε να βρει σε μια σύμβαση, λαμβανομένου υπόψη του εθνικού δικαίου που θα είχε εφαρμογή ελλείψει της σύμβασης αυτής. Πρβλ. αποφάσεις της 14ης Μαρτίου 2013, *Aziz* (C-415/11, EU:C:2013:164, σκέψη 68), και της 16ης Ιανουαρίου 2014, *Constructora Principado* (C-226/12, EU:C:2014:10, σκέψεις 21 έως 23).

23 Όπ.π., παράρτημα Ε, σ. 31, σημείο 3.18. Βλ., επίσης όσον αφορά το συγκεκριμένο ζήτημα, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Consumer empowerment», *Special Eurobarometer*, αριθ. 342, Απρίλιος 2011, σ. 28. Κατά την έρευνα αυτή, το 60 % των ερωτηθέντων απλώς φυλλομετρούν τους όρους και τις προϋποθέσεις μιας σύμβασης παροχής υπηρεσιών. Περισσότεροι από τους μισούς από αυτούς (57 %) δικαιολογήθηκαν λέγοντας ότι η σύμβαση ήταν υπερβολικά μακροσκελής ή ότι η ανάγνωσή της απαιτούσε πάρα πολύ χρόνο.

24 Συναφώς, βλ. Δανική Αρχή Ανταγωνισμού και Προστασίας των Καταναλωτών, «Consumers benefit from a standardised front page to loan offers», *Competitive Markets and Consumer Welfare*, αριθ. 23, Δεκέμβριος 2018, σ. 1 έως 5, διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.en.kfst.dk/publikationer/kfst-english/2018/20181219-consumers-benefit-from-a-standardised-front-page-to-loan-offers/.

25 Τούτο εξηγεί γιατί, σε αντίθεση με τις πληροφορίες που μνημονεύονται στο άρθρο 5, παράγραφος 1, τα πληροφοριακά στοιχεία που διαλαμβάνονται στο άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 2008/48 δεν χρειάζεται να περιλαμβάνονται σε ενιαίο έγγραφο, υπό την προϋπόθεση ότι τα διαφορετικά έγγραφα που χρησιμοποιούνται συνιστούν μία ενιαία σύμβαση και παραπέμπουν σαφώς και επακριβώς στα άλλα έγγραφα. Βλ. απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2016, *Home Credit Slovakia* (C-42/15, EU:C:2016:842, σκέψεις 33 και 34).

26 Ωστόσο, όλες οι ρήτρες μιας σύμβασης δεν δημιουργούν δικαιώματα ή υποχρεώσεις, δεδομένου ότι ορισμένες μπορεί να είναι καθαρά ενημερωτικές, όπως οι ρήτρες που επαναλαμβάνουν κατά λέξη ή υπενθυμίζουν την ύπαρξη κανόνων δημόσιας τάξης.

ενώ η εν λόγω οδηγία δεν κάνει καμία αναφορά σε μια τέτοια εναρμόνιση. Πάντως, από το γράμμα του άρθρου 1 της οδηγίας αυτής είναι σαφές ότι αυτή διέπει μόνον ορισμένες πτυχές των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών που αφορούν τις συμβάσεις πίστωσης με τους καταναλωτές.

73. Λαμβανομένων υπόψη όλων των ανωτέρω, προκύπτει, κατ' εμέ, ότι η οδηγία δεν απαιτεί από τον εθνικό νομοθέτη να απαγορεύει στους πιστωτικούς φορείς να συμπεριλαμβάνουν, μεταξύ των πληροφοριών που πρέπει να αναγράφονται σε σύμβαση καταναλωτικής πίστης, άλλες πληροφορίες, όπως το οφειλόμενο ποσό του κόστους της πίστωσης εκτός των τόκων.

74. Ωστόσο, εφόσον το άρθρο 10, παράγραφος 2, ορίζει ειδικά ότι κάθε πληροφοριακό στοιχείο από αυτά που μνημονεύονται στη διάταξη αυτή πρέπει να προσδιορίζεται κατά τρόπο σαφή και ευσύνοπτο, κάθε τέτοια επιπλέον πληροφορία δεν μπορεί να προστεθεί αν, όπως τόνισε η Επιτροπή κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η προσθήκη τέτοιων πληροφοριών ενδέχεται να αποπροσανατολίσει ή να δημιουργήσει κίνδυνο σύγχυσης όσον αφορά τις πληροφορίες που αναφέρει το άρθρο 10, παράγραφος 2²⁷.

75. Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, θεωρώ ότι το άρθρο 10, παράγραφος 2, σε συνδυασμό με το άρθρο 22, παράγραφος 1, της οδηγίας πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική νομοθετική διάταξη η οποία παραπέμπει στο οφειλόμενο ποσό του κόστους της πίστωσης εκτός των τόκων, υπό την προϋπόθεση ότι δεν υποχρεώνει τους πιστωτικούς φορείς να αναγράφουν τα ποσά αυτά στις συμβάσεις πίστωσης. Αντιθέτως, οι πιστωτικοί φορείς μπορούν οικειοθελώς να συμπεριλαμβάνουν τις εν λόγω πρόσθετες πληροφορίες, υπό την προϋπόθεση ότι με αυτά τα επιπλέον πληροφοριακά στοιχεία, σε συνδυασμό με όλες τις άλλες πρόσθετες πληροφορίες, δεν αλλοιώνεται ο σαφής και ευσύνοπτος τρόπος παρουσίασης των πληροφοριών του άρθρου 10, παράγραφος 2.

Πρόταση

76. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω εκτιμήσεων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα του Sąd Rejonowy w Siemianowicach Śląskich (πρωτοβάθμιου δικαστηρίου του Siemianowice Śląskie, Πολωνία) ως εξής:

Το άρθρο 10, παράγραφος 2, σε συνδυασμό με το άρθρο 22, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/48/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2008, για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και την κατάργηση της οδηγίας 87/102/ΕΟΚ του Συμβουλίου, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική νομοθετική διάταξη η οποία παραπέμπει στο οφειλόμενο ποσό του κόστους της πίστωσης εκτός των τόκων, υπό την προϋπόθεση ότι δεν υποχρεώνει τους πιστωτικούς φορείς να αναγράφουν τα ποσά αυτά στις συμβάσεις πίστωσης. Αντιθέτως, οι πιστωτικοί φορείς μπορούν οικειοθελώς να συμπεριλαμβάνουν τις εν λόγω πρόσθετες πληροφορίες, υπό την προϋπόθεση ότι με αυτά τα επιπλέον πληροφοριακά στοιχεία, σε συνδυασμό με όλες τις άλλες πρόσθετες πληροφορίες, δεν αλλοιώνεται ο σαφής και ευσύνοπτος τρόπος παρουσίασης των πληροφοριών του άρθρου 10, παράγραφος 2.

²⁷ Συναφώς, αντιθέτως προς την επιχειρηματολογία που ανέπτυξε η Πολωνική Κυβέρνηση με τις γραπτές παρατηρήσεις της, το γεγονός ότι οι επιπλέον πληροφορίες δεν συνδέονται με ένα από τα πληροφοριακά στοιχεία που μνημονεύονται στο άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 2008/48 δεν αρκεί για να μην τεθούν σε κίνδυνο η σαφήνεια και η συνοπτικότητα των άλλων πληροφοριών. Άλλοι παράγοντες, όπως ο αριθμός των επιπλέον πληροφοριακών στοιχείων που προστέθηκαν, το μέγεθός τους ή ο τρόπος παρουσιάσής τους σε σχέση με τα άλλα πληροφοριακά στοιχεία, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η σαφήνεια και η συνοπτικότητα των πληροφοριών του άρθρου 10, παράγραφος 2, μένει ανεπηρέαστη.